

drs. J. Hoffenaar

reserve tweede luitenant der intendance

De Indonesische kwestie (1945-1949)

De Nederlandse militaire inbreng nader bekeken

De Eerste Politieele Actie was in de gegeven situatie onvermijdelijk, omdat vitale belangen van Nederland acuut in het geding waren. (...) De Nederlandse belangen in en bij Indonesië laten zich na 1945 niet enkel definiëren in termen van imperialisme en kolonialisme maar raakten de existentie van het Nederlandse volk, dat zonder de Indische baten geen uitzicht had op economisch herstel, althans tot de aankondiging en realisatie van het Marshallplan.

Deze krachtige uitspraak viel te beluisteren op een door de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht op 27 en 28 november 1986 georganiseerd symposium over de politieele acties in het voormalige Nederlands-Indië, in de sfeervolle Nieuwe Kerk aan het Spui te Den Haag. Over een gebrek aan belangstelling hadden de organisatoren niet te klagen: ruim 300 geïnteresseerden hebben beide dagen de gang naar de kerk gemaakt. Onder hen bevonden zich vele beroepsmatig geïnteresseerden, met name militaire historici, maar verreweg de meesten van hen hadden als militair de acties meegemaakt. Mensen uit deze laatste groep wilden vooral inzicht krijgen in zaken die hen destijds te velde onduidelijk waren geweest.

De eerste dag van het symposium werd geopend en voorgezeten door dr. L. G. M. Jacquet (oud-hoofdamtenaar bij het Binnenlands bestuur in Nederlands-Indië, in latere jaren o.a. werkzaam bij het ministerie van buitenlandse zaken). Bijdragen werden die dag geleverd door dr. P. F. Maas (Katholieke Universiteit Nijmegen), prof. dr. J. T. M. Bank (Rijksuniversiteit Utrecht/Rijksuniversiteit Rotterdam), luitenant-kolonel drs. J. W. M. Schulten (KMA) en mevrouw drs. P. M. H. Groen (sectie Militaire geschiedenis Landmacht-staf) (SMG).

Voorzitter op de tweede dag was dr. C. M. Schulten (SMG). Voordrachten werden gehouden door prof. dr. J. A. A. van Doorn (Rijksuniversiteit Rotterdam), dr. P. J. Drooglever (Bureau Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis), drs.

J. A. de Moor (Rijksuniversiteit Leiden) en prof. dr. G. Teitler (KIM).

Het volgen van vier lezingen op één dag vergde veel van het concentratievermogen van de aanwezigen. Toch verslapt de aandacht geen moment; dat was te danken aan de hoge kwaliteit en de grote variatie van de bijdragen. (Die bijdragen zullen, onder red. van prof. Teitler en mw. drs. Groen, in boekvorm — titel: „De politieele acties” — worden uitgegeven door de Bataafsche Leeuw.)

„Diplomasi” en „Perdjoeangan”

Voor een goed begrip van de bespreking der bijdragen aan het symposium volgt nu eerst een korte schets van de ontwikkelingen in Nederlands-Indië tussen 1945 en 1950.

Op 17 augustus 1945, twee dagen na de capitulatie van Japan, riepen Indonesische nationalisten onder leiding van ir. Soekarno en drs. Mohammed Hatta de Republiek Indonesië uit. Zij maakten handig gebruik van een machtsvacuüm dat was ontstaan doordat geallieerde troepen nog niet waren gearriveerd om het gezag van de Japanners over te nemen. Pas begin oktober 1945 bezetten Britse troepen onder bevel van luitenant-generaal Sir Philip Christison een aantal sleutelposities op Java en Sumatra. Zij moesten zich in de eerste plaats bezighouden met de bevrijding van krijsgevangenen en geïnterneerden en de afvoer van Japanse militairen naar Japan.

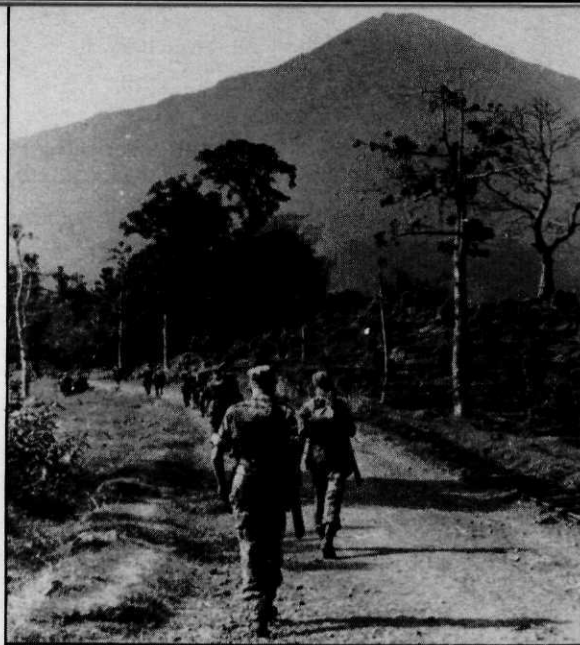
Vanwege de zeer onduidelijke politieke toestand in Nederlands-Indië stonden de Britten voorlopig niet toe dat Nederlandse troepen op Java en Sumatra zouden landen. Deze troepen, bestaande uit oorlogsvrijwilligers (OVW'ers) die bijna allen waren ingedeeld in zogenaamde Light Infantry Battalions — waarvan er in totaal 24 in Indië zijn

aangekomen — werden naar Malakka gedirigeerd. De eerste eenheden van de Koninklijke landmacht landden uiteindelijk begin maart 1946 op Java. Eerder waren echter al wel KNIL-eenheden en één bataljon mariniers in West-Java aangekomen.

De houding van de Engelsen zat de uit Japanse internering vrijgelaten of uit Australië teruggekeerde Nederlandse autoriteiten zeer hoog. Zij waren van oordeel dat snel korte metten moest worden gemaakt met dat stelletje ongeregelde extremisten dat in Nederlands-Indië de dienst dacht te kunnen uitmaken. Een totaal verkeerd beeld van wat zich werkelijk in het gebied afspeelde en een onjuiste inschatting van de gevoelens van de Indonesische bevolking lagen aan dit oordeel ten grondslag.

Voor de eerste twee jaren van haar bestaan bood de Republiek een chaotische aanblik. De leiders hadden te maken met een zeer radicale achterban. Wilden de leiders meer de weg gaan van „diplomasi”, tot een akkoord komen via onderhandelingen en het zoeken van internationale erkenning, de voornamelijk jeugdige achterban koos voor „perdjoeangan”, de strijd. De Republikeinse strijdkrachten bestonden bovendien, behalve uit een min of meer geregeld leger, uit losse gevechtsgroepen. Pas op 3 juni 1947 werden bijna alle krachten samengevoegd tot één leger, de Tentara Nasional Indonesia (TNI). De Islamitische verzetsgroepen bleven in sommige gebieden echter zelfstandig en schroomden niet zo nodig de strijd met de TNI aan te binden.

Onder Engelse druk kwamen in de loop van 1946 onderhandelingen op gang tussen vertegenwoordigers van Nederland en de Republiek Indonesië. Tegenover elkaar staande standpunten moesten worden verenigd. De Nederlandse regering wenste het onmiddellijke herstel van het Nederlandse gezag. In de toekomst had zij wel een meer zelfstandig Nederlands-Indië voor ogen, waarbij zij verwees naar de rede van Koningin Wilhelmina op 7 december 1942, maar op korte termijn kon daarvan geen sprake zijn. De Republikeinse onderhandelaars zagen zich daarentegen als vertegenwoordigers van een soevereine staat en stelden zich de beëindiging van de Nederlandse koloniale heerschappij ten doel. Volkenrechtelijk berustte die soevereiniteit over Indonesië echter nog bij Nederland, hetgeen naar legalistische opvattingen

Opmars in de omgeving van Soerabaja tijdens de Eerste Politionele Actie

Nederlands positie vereenvoudigde maar, politiek gezien, uiteindelijk weinig soelaas bood.

De onderhandelingen leidden 14 oktober 1946 tot een wapenstilstand en uiteindelijk tot het akkoord van Linggadjati, dat op 15 november 1946 door de onderhandelaars werd geparafeerd. In dit akkoord werd bepaald dat er een Nederlands-Indonesische Unie zou komen tussen het Koninkrijk der Nederlanden (Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen) en de nog te vormen Verenigde Staten van Indonesië, waarvan de Republiek een van de drie staten zou zijn. De goedkeuring van het akkoord door de Nederlandse en Republikeinse regeringen volgde pas op 25 maart 1947. Beide partijen interpreteerden het akkoord echter op een verschillende wijze.

Operatie Product

In de maanden na de ratificatie van het akkoord mislukten de onderhandelingen over de invulling ervan. De conflicten laaiden zo hoog op dat de Nederlandse regering een ultimatum stelde. Nadat de Republikeinse leiders dat van de hand hadden gewezen, verklaarde de Nederlandse regering vervolgens niet langer meer te zijn gebonden aan Linggadjati en begon in de nacht van 20 op 21 juli 1947 de Eerste Politionele Actie, operatie Product. Aan deze actie namen onder andere ook de Mariniersbrigade en de uit dienstplichtigen bestaande C-Divisie „7 December” en de juist gearriveerde onderdelen van de D-Divisie deel. De ac-

tie verliep voor de Nederlandse militairen succesvol, de belangrijkste plantage- en oliegebieden van Java en Sumatra werden bezet. Na tussenkomst van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VN) gaf luitenant-gouverneur-generaal dr. H. J. van Mook in de nacht van 4 op 5 augustus opdracht de actie te stoppen.

Weer volgde een periode van onderhandelingen, ditmaal onder leiding van een Commissie van goede diensten van de VN. Deze mondden uit in de ondertekening op 17 januari 1948 van het Renville-akkoord, dat in grote lijnen een herbevestiging was van het akkoord van Linggadjati.

Ook na Renville kwamen de partijen niet nader tot elkaar. Veeleer was er sprake van een verharding van standpunten. De Republiek kreeg voor haar zaak steeds meer internationale steun, terwijl Nederland internationaal geïsoleerd raakte. Tegelijk klonk de roep in de Nederlandse bevolking om hard ingrijpen steeds luider. Van cruciaal belang voor het verloop van het conflict was dat de Verenigde Staten vanaf eind 1948, na het neerslaan door de Republikeinse strijdkrachten van een communistische opstand in Madioen in september, overgingen van passieve steun aan Nederland tot een actieve steun aan de Republiek. De Republiek kon namelijk in hun ogen de communistische dreiging beter tegenhouden dan het onverzoenlijke Nederland.

Pyrrusoverwinning

Ondanks interne meningsverschillen besloot de Nederlandse regering op 19 december 1948 over te gaan tot de Tweede Positionele Actie. De actie werd op 6 januari 1949 beëindigd en was op het eerste gezicht een doorslaand Nederlands succes: het grootste deel van het Republikeinse gebied werd bezet en de Republikeinse leiders werden gevangen genomen.

Het succes bleek echter een Pyrrusoverwinning te zijn. Over de gehele wereld werd fel geageerd tegen het Nederlandse optreden. Op 28 januari 1949 nam de Veiligheidsraad een resolutie aan waarin onder andere werd opgeroepen tot vrijlating van de Republikeinse leiders. Op basis van deze resolutie werd ook de Commissie van goede diensten omgevormd tot de United Nations Commission for Indonesia (UNCI). Die commissie moest als

vertegenwoordigster van de Veiligheidsraad de partijen in de onderhandelingen bijstaan tot aan de soevereiniteitsoverdracht. De onderhandelingen resulteerden op 7 mei 1949 in de Van Royen-Roem-overeenkomst, waarin werd afgesproken dat de Nederlanders Djokjakarta, het centrum van de Republikeinen, zouden ontruimen en de Republikeinse leiders zouden laten terugkeren. Verder zouden de partijen geen militaire activiteiten tegen elkaar ondernemen. De laatste grote geschilpunten werden geregeld tijdens de Rondetafelconferentie in Den Haag van 23 augustus tot 2 november. Op 27 december vond de soevereiniteitsoverdracht plaats van Nederland aan de Verenigde Staten van Indonesië binnen het verband van een Nederlands-Indonesische Unie.

Van Nederlandse invloed in Indonesië kan vanaf dat moment, althans op politiek gebied, niet meer worden gesproken. Eenzijdig kon de Republiek Indonesië op 17 augustus 1950 de Verenigde Staten van Indonesië, waarvan zij slechts één van de deelstaten vormde, opheffen en de eenheidsstaat uitroepen. In 1956 verdween ook de Unie geruisloos. Nieuw-Guinea, dat Nederland in 1949 nog had behouden en dat een van de grootste twistappels bleef tussen Nederland en Indonesië, werd door Nederland in 1962 verlaten en overgedragen aan de Verenigde Naties. Een jaar later kwam dat gebied onder Indonesisch bestuur en werd vervolgens, na een volksstemming, bij Indonesië gevoegd.

Lege handen

Om de gebeurtenissen in Nederlands-Indië na de Tweede Wereldoorlog goed te kunnen begrijpen, moet, aldus dr. Jacquet in zijn openingswoord tot de congresgangers, eerst goed worden gekeken naar de ontwikkelingen in de periode ervoor. De Nederlanders, zo zette hij uiteen, waren in het begin van de oorlog met lege handen uit Nederlands-Indië verdreven en kwamen na de oorlog weer met lege handen terug. Zijn zwakke positie had Nederland te danken aan een overwaardering van het legalistisch-moralistische aspect in de besluitvorming, een onderwaardering van machtspolitieke aspecten en een moeilijk besluitvormingsproces in het oorlogskabinet-Gerbrandy. Deze factoren zorgden voor een niet flexibel beleid, een

gebrek aan besluitvaardigheid en een neiging tot voorop lopen. Herhaaldelijk, zo onderstreepte Jacquet, werd door de geallieerden over Nederland heengelopen bij de totstandkoming van besluiten die het land en zijn koloniën aangingen.

Jacquet somde nog een aantal andere factoren op die de Nederlandse positie aan het begin van het conflict met de Republiek Indonesië ondermijnden, zoals: het niet vinden van een adequaat antwoord op het Indonesische nationalisme, de geringe steun van de Engelsen en de benarde financiële positie van Nederland en Nederlands-Indië.

De laatste factor, de benarde positie, zich uitend in een dreigend deviezentekort, bracht dr. Maas tot de in het begin van dit artikel aangehaalde uitspraak. Zijns inziens was de Eerste Politieone Actie om economisch-financiële redenen onvermijdelijk. Hierover bestond consensus in de coalitie van KVP en PvdA. Redelijke en/of kansrijke alternatieven waren afwezig. Het besluit tot militair ingrijpen, zo betoogde Maas, was volstrekt rationeel en verdedigbaar. Hij kon dan ook „weinig begrip” hebben voor de uitlatingen van de minister van defensie, dr. W. F. van Eekelen, die op de reünie ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van 1 Divisie „7 December”, op 31 augustus jl., tegen de ruim 3000 aanwezigen heeft gezegd dat de politiek hen indertijd had opgescheept „met onduidelijke of niet te verwezenlijken doelstellingen”. De oud-militairen zijn, zo zei Maas, „niet geholpen met simplisme in de vorm van distantiëring van het gevoerde beleid”.

De tweede actie had daarentegen, aldus Maas, een meer arbitrair karakter. Dat was in de eerste plaats het geval omdat geen enkele serieuze poging werd ondernomen gebruik te maken van de Amerikaanse betrokkenheid in het conflict. „Van Amerika mocht en kon worden verwacht dat het ter wille van het Westelijk bondgenootschap en de eigen belangen begrip zou tonen voor de legitieme aanspraken van Nederland op herstel in zijn Indisch ondernemerschap en op delging van de schuld”. De keuze was in de tweede plaats arbitrair omdat de deviezenproblemen van Nederland goeddeels werden ondervangen door de Marshallhulp en het toenemende multilateralisme in Benelux- en OEEB-verband. Bovendien herstelde Duitsland zich weer en verdroeg de industrialisatiepolitiek zich niet met een Nederlands-Indonesisch bilateralisme.

Oorlogsmisdaden

De consensus ten aanzien van de Indiëpolitiek die in brede kring in Nederland vanaf 1945 bestond, werd geanalyseerd door prof. dr. Bank. Hij wees op het verschil in benadering van de politiek toen en nu. Toen brachten idealen uit het verzet en ethische motieven het eerste half jaar na de bevrijding genoeg vrijwilligers op de been en waren in de volgende jaren kritische geluiden, ook in de Partij van de Arbeid waar enkelen het Indiëbeleid afkeurden, niet levensvatbaar. Nu constateert Bank een „moreel-kritische benadering”, waarbij wordt geoordeeld in termen van goed en kwaad, op een gelijke wijze als dat met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog gebeurt. Deze moreel-kritische benadering heeft algemeen ingang gevonden na de televisie-uitzending in 1969 waarin dr. J. E. Hueting de Nederlandse militairen oorlogsmisdadigers noemde. Oorlogsmisdadigers werden tot dan toe alleen in verband gebracht met Duitsers en Japanners. Het was onvoorstelbaar dat Nederlandse militairen die juist tegen de Duitsers en Japanners en hun verderfelijke ideeën hadden gevochten, van dezelfde praktijken werden beschuldigd. Sedertdien, zo sloot Bank zijn lezing af, heeft dat beeld ons niet meer verlaten.

Bij oud-militairen die in de naoorlogse periode vrijwillig naar Indië waren gegaan of als dienstplichtigen waren gestuurd, zijn de frustraties vanwege deze negatieve beeldvorming over hun handelen groot, zo bleek uit de reacties in de zaal. Zij waren en zijn van mening indertijd voor een rechtvaardige zaak te hebben gestreden. Er zijn misstappen begaan, zeiden zij, maar die waren incidenteel, in tegenstelling tot de Duitse oorlogsmisdaden in de Tweede Wereldoorlog die voortvloeiden uit het in Nazi-Duitsland heersende systeem.

Nationale eenheid

De voorlichting, de geestelijke verzorging en de steun van het thuisfront waren, zo hield Ikol drs. Schulten zijn gehoor voor, bepalend voor de motivatie van de militairen. Zij moesten niet naar Indië gaan uit angst voor straf, maar omdat ze geloofden in de politieke doelstellingen.

De voorlichting werd in Nederland verzorgd door de Legervoortlichtingsdienst en in Indië door de

Dienst Legervoortlichting, die op 1 april 1947 werd omgevormd tot de Dienst Legercontracten. De militairen klaagden niet zonder reden over de voorlichting. Maar, aldus Schulten, de voorlichters hadden te kampen met een aantal grote problemen: de wisselvallige politiek, het gebrek aan informatie van de zijde van de regering en de grote verspreiding van de troepen.

Op het gebied van de geestelijke verzorging in Indië lieten vooral de legeraalmoezeniers zich niet onbetuigd. In de woorden van Schulten: „Men behoefde de kloosterdeuren slechts op een kiertje te zetten of de aalmoezeniers rolden er bij wijze van spreken al uit”. De werving van legerpredikanten verliep daarentegen niet zo vlot als eigenlijk was gewenst.

De steun van het thuisfront werd gedomineerd door de Nationale Inspanning Welzijnsverzorging Indië (Niwin), die mede door de overheid werd gefinancierd. De Niwin werkte nauw samen met het Protestants Interkerkelijk Thuisfront, het Katholieke Thuisfront, de Band Nederland-Indië en, sinds 1949, met het Thuisfront Humanitas. Zij organiseerden vele acties om geld in te zamelen ten behoeve van artikelen ter ontspanning van de „jongens overzee”. De Niwin was een typisch produkt van de naoorlogse nationale-eenheidsgedachte. Al snel echter, zo legde Schulten uit, zette ook hier de verzuiling door. Zo trad op 23 december 1949 het Katholieke Thuisfront uit de Niwin.

De verschillende inspanningen ter ondersteuning van de militairen wierpen hun vruchten af. Vrijwel alle militairen gingen naar Indonesië zonder dat ook maar de mogelijkheid in hen opkwam niet te gaan. In totaal werden ongeveer 1500 militairen als zogeheten „Indië-deserteur” veroordeeld, een getal dat, aldus Schulten, de legerleiding nauwelijks verontrustte.

Terra incognita

In tegenstelling tot de politieke en economische aspecten van het Nederlandse militaire optreden is, zo stelde mevrouw drs. Groen in haar bijdrage, het militaire beleid nog steeds grotendeels een „terra incognita”. In een goed onderbouwd betoog zette zij de verschillende, door de Nederlands-Indische militaire autoriteiten tussen april en september 1947 naar voren gebrachte, strategi-

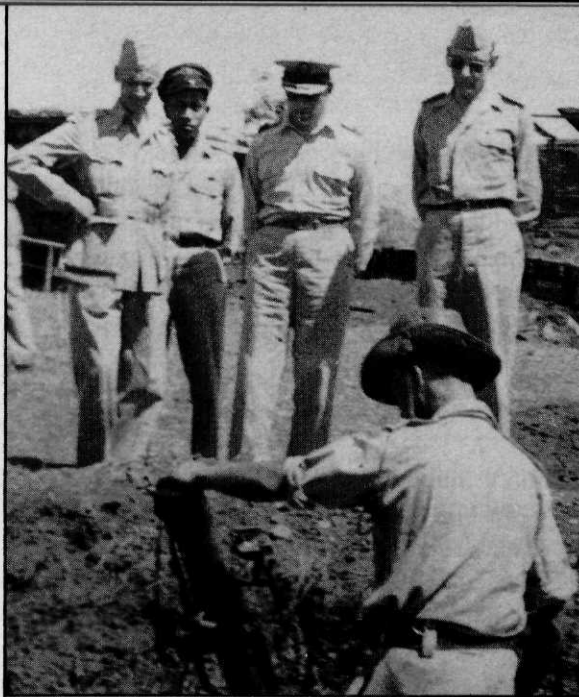
De door de Niwin verstrekte grammofonplaten worden ingepakt en zullen ook in het nieuwe kampement voor vertier zorgen (foto H. Wolf)

sche denkbeelden over een mogelijk militair optreden tegen de Republiek en de motieven die eraan ten grondslag lagen, uiteen. Tevens ging zij na hoe de besluitvorming over het militair-strategische beleid is verlopen. Door gebruik te maken van een aantal grote kaarten van Java en Sumatra maakte zij deze gecompliceerde materie aanschouwelijk.

Een belangrijke conclusie die uit de uiteenzetting van mevrouw Groen kan worden getrokken is dat de militair-strategische denkbeelden van de legercommandant, luitenant-generaal S. H. Spoor, op onjuiste vooronderstellingen waren gebaseerd. Zo was hij de mening toegedaan dat het Indonesische verzet kon worden gebroken wanneer de leiders zouden worden uitgeschakeld. Dat zou echter, aldus mevrouw Groen, alleen hebben gegolden wanneer „de Republikeinse militaire organisatie een zaak was van en voor enkelingen met een groep verdoofde en verblinde volgelingen”. Steunde het verzet echter op brede lagen van de bevolking, dan had Spoor een voortzetting van de guerrilla kunnen verwachten. Hoewel zij dat niet expliciet zei, kon uit de teneur van haar betoog worden opgemaakt dat zij verwachtte dat het laatste zou zijn gebeurd en dat de Nederlanders in dat geval de strijd op de lange duur zouden hebben verloren.

De opvattingen van mevrouw Groen werden geïllustreerd door de lezing van drs. De Moor. Hij belichtte de rol in de strijd van de op 5 januari 1946 opgerichte Nederlandse commando-eenheid, het Depot Speciale Troepen, dat in januari 1948 werd gereorganiseerd tot het Korps Speciale Troepen en uiteindelijk in juli 1949 uitgroeide tot het Regiment Speciale Troepen. Samen met de paratroepen, die ook in het regiment werden opgenomen, telde de eenheid maximaal 1250 man, nog geen 1% van de totale Nederlandse troepenmacht. De Moor komt tot een gemengd oordeel over de betekenis van deze elite-eenheid. Enerzijds was haar optreden, een soort contra-guerrilla, in feite de best denkbare aanpassing aan de omstandigheden waaronder in Indië moest worden gestreden. Anderzijds waren niet al haar acties doelmatig en bleef het „dweilen met de kraan open”, aangezien de Indonesische verzetsgroepen door haar acties slechts werden uiteengedreven en na vertrek van de eenheid uit een bepaald gebied weer terugkeerden om met verdubbelde ijver de achtergebleven Nederlandse troepen aan te vallen. „In die zin”, zo concludeerde De Moor, „zou je de acties zelfs contraproductief kunnen noemen”.

Het succesvolst was het optreden van de eenheid tijdens de Tweede Politie Actie, het geruchtmakendst haar optreden onder commando van kapitein R. P. P. Westerling in Zuid-Celebes in de periode 10 december 1946 tot en met 17 februari 1947. „Westerling formuleerde hier — naar het zich laat aanzien — geheel zelfstandig het concept van het standrecht”, zo stelde De Moor. Dat optreden en enkele latere incidenten waren voor

Legercommandant luitenant-generaal S. H. Spoor op inspectie in Semarang

de legerleiding aanleiding de commando-eenheid meer in de normale legerstructuur in te passen en te laten opereren onder bevel van plaatselijke commandanten. Aangezien tevens werd gepoogd de successen van het „speciale optreden” te behouden, noemde De Moor dat ingrijpen van de leger „de kwadratuur van de cirkel”.

In reactie op de bijdrage van De Moor werd door een toehoorder, die zelf bij de acties in Zuid-Celebes betrokken was geweest, op een bewogen wijze uiteengezet onder welke schrijnende omstandigheden het KNIL in Zuid-Celebes destijds moest optreden. Vele KNIL-militairen, aldus spreker, hadden in Japanse krijgsgevangenschap gezeten en werden vrijwel meteen daarna ingezet in de

Para's van het Korps Speciale Troepen, gereed voor een dropping tijdens de Tweede Politie Actie

strijd tegen het Indonesische verzet, terwijl zij vrouw en kinderen na afloop van de oorlog nog niet hadden teruggezien omdat zij in de binnenlanden van Java door de Indonesiërs werden vastgehouden in de interneringskampen waar zij tijdens de bezetting door de Japanners waren opgesloten.

De toekomstige legerorganisatie

Militaire middelen waren niet doorslaggevend voor de oplossing van de Indonesische kwestie, want in feite was er al na de Eerste, maar zeker na de Tweede Politionele Actie, zoals mevrouw Groen het uitdrukte, sprake van een militaire patstelling: de Nederlandse troepen hadden de grote steden in handen maar konden het platteland niet beheersen, terwijl het Indonesische verzet grote delen van het platteland in handen had maar niet in staat was de steden in te nemen. In onderhandelingen onder internationale druk werd het conflict uiteindelijk beslecht.

In deze onderhandelingen vormde de positie van de Nederlandse en Indonesische strijdkrachten in het toekomstige federale leger — wanneer het tot een overeenstemming zou komen over de te vormen Verenigde Staten van Indonesië en de Nederlands-Indonesische Unie — een groot knelpunt.

Over dat onderwerp verschaft dr. Drooglever inzicht. Hij toonde aan dat de oorspronkelijke Nederlandse voorstellen, waarvan luitenant-generaal Spoor de geestelijke vader was en waarin sprake was van een groot Nederlands overwicht in de toekomstige legerorganisatie in Indonesië, het uiteindelijk moesten afleggen tegen de Republikeinse opvattingen die waren verwoord in de „zes punten” van generaal Soedirman, volgens welke de TNI de kern zou moeten vormen van het toekomstige Indonesische leger.

Economische guerrilla

De Indonesische guerrilla had voor een groot deel een economisch karakter. De Nederlandse ondernemingen waren daarvan de dupe, aldus betoogde prof. dr. Van Doorn op grond van een onderzoek naar de ontwikkelingen van de bergcultures in West-Java gedurende de jaren 1945-'49. Er was volgens hem in dit gebied sprake van een ontbin-

dende samenleving en er floreerde een grote zwarte markt, waardoor de onveiligheid op de plantages steeds groter werd. De planters zochten dan ook in toenemende mate hun toevlucht in de aanschaf van wapens.

Van Doorn beklemtoonde dat de planters niet zo trouw waren aan, en afhankelijk van, het Nederlandse gezag in Indië als de Indo-Europese bevolking, het Binnenlandse bestuur en het KNIL. In sociologische termen: de eerstgenoemden behoorden tot de internationale (economische) elite en de laatstgenoemden tot de nationale elite. Het voortbestaan van de plantages was voor de planters doorslaggevend voor de bepaling van hun standpunt in het conflict. Zij verwijderden zich in de loop van het conflict steeds meer van het Nederlandse beleid. Door het ontbreken van een concurrerend Republikeins bedrijfsleven kregen, aldus Van Doorn, de Nederlandse ondernemers het gevoel onmisbaar te zijn voor de economie, ook in de toekomst.

Hand- en spandiensten

De bijdrage van de Koninklijke marine aan het Nederlandse militaire optreden in Indië beperkte zich, zo maakte prof. dr. Teitler duidelijk, tot het leveren van hand- en spandiensten aan het KNIL en de KL. De Mariniersbrigade, die wel een groot aandeel had in het optreden te land, diende volgens hem, na haar amfibische openingszetten, verder als legeronderdeel te worden beschouwd. De bestrijding van smokkel en zeeroof, in samenwerking met de Indische Dienst van Scheepvaart, vormde de hoofdtaak van de marine in Indië in de onderhavige periode. Teitler vergeleek de patrouilledienst met de guerrilla te land en sprak, evenals De Moor dat deed in verband met het optreden van het Korps Speciale Troepen, van „dweilen met de kraan open”. De smokkel- en infiltratieproblemen konden wel binnen zekere grenzen worden gehouden, maar niet worden uitgebannen. Duurzame resultaten vielen pas te boeken wanneer de smokkelcentra te land werden aangepakt.

Het optreden in de Indische wateren kwam de marineleiding zeer ongelegen, aldus Teitler. Zij wilde zich, de lessen trekkend uit de ervaringen in de Tweede Wereldoorlog, geheel concentreren op de

handelsbescherming op de oceanen. Met de opkomst van de Koude Oorlog en de opbouw van de Westerse defensie, eerst in Europees en al snel in Atlantisch verband, werd die oriëntatie nog sterker. Praktisch noch principieel liet deze strategie ruimte open voor deelneming aan regionale defensie, i.c. de verdediging van Nederland en Indië.

De commandant Zeemacht in Indië, vice-admiraal A. S. Pinke, was het met die strategie niet eens. Het behoud van Nederlands-Indië was volgens hem, aldus Teitler, „pure noodzaak”, wilde de marine haar plannen voor drie „task forces”, elk bestaande uit een licht vliegkampschip en

enkele kruisers, tegenover de Nederlandse bevolking kunnen blijven legitimeren.

Met de lezing van Teitler werd het symposium afgesloten. Het heeft zeker bijgedragen tot een historisch verantwoorde beeldvorming over de laatste fase van de dekolonisatie van Nederlands-Indië. „Enkel (alleen) historisch inzicht kan een traumatisch verleden tot een leefbare realiteit maken”, zei Maas. Het is te hopen dat het symposium een bijdrage heeft kunnen leveren tot de oplossing van problemen waarmee vele oud-militairen die destijds in Indië vochten, nu nog hebben te kampen.

Literatuur

- J. T. M. Bank — *Katholieken en de Indonesische revolutie*. Baarn (1983).
H. Baudet, M. Fennema e.a. — *Het Nederlands belang bij Indië*. Utrecht/Antwerpen (1983).
J. A. A. van Doorn en W. J. Hendrix — *Ontsporing van geweld, het Nederlands-Indonesisch conflict*, 2e dr. Dieren (1983).
W. IJzereef — *De Zuid-Celebes-affaire*. Dieren (1984).
L. G. M. Jacquet — *Minister Stikker en de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië*. Den Haag (1982).

- P. F. Maas — *Indië verloren, rampspoed geboren*. Dieren (1983).
A. H. Nasution — *Fundamentals of guerrilla warfare*. Djakarta (1953).
T. B. Simatupang — *Het laatste jaar van de Indonesische vrijheidsstrijd 1948-1949*. Kampen (1985).
C. Smit — *De dekolonisatie van Indonesië. Feiten en beschouwingen*. Groningen (1976).
H. L. Zwitser — *Documenten betreffende de Eerste Positionele Actie*. Den Haag (1983).

Groepsreis naar Indonesië in 1987

De reeds jaren bestaande, traditionele groepsreis naar Java en Bali, speciaal voor officieren, oud-officieren en (oud) reserveofficieren van de Nederlandse krijgsmacht en hun dames, weduwen en introducés zal ook dit jaar weer plaatsvinden en wel op of omstreeks 23 augustus 1987. Het succes in voorgaande jaren en de steeds toenemende interesse om niet „zomaar” naar Indonesië te gaan, maar in collegiaal verband en met mensen „die op de zelfde golflengte zitten”, zijn een goede waarborg voor het voortzetten van deze reizen, ook in de toekomst.

Onze reis gaat per eigen touringcar geheel over de weg, over de volle lengte van Java naar Bali. De nadruk zal ook nu weer liggen op een maximaal contact met fand en volk, waarbij vooral de culturele, folkloristische en (militair-)historische aspecten de revue zullen passeren. Ook zal veel aandacht worden geschonken aan het moderne Indonesië met onder meer een bezoek aan een instelling van de Indonesische krijgsmacht. Op elf plaatsen wordt langer dan één

nacht verbleven; daar worden dan excursies in de buurt gemaakt. Men kan er natuurlijk ook zelfstandig op stap gaan. Op deze wijze heeft men, behalve het gemak van een groepsreis, ook volop de kans voor eigen initiatieven.

De 32-daagse Java/Bali-tour kost bij 16 tot 21 deelnemers f 4595, en bij 21 tot 29 deelnemers f 4395 per persoon. Om een reis van dit gehalte voor genoemde prijs mogelijk te maken logeren de deelnemers deels in eenvoudige doch alleszins behoorlijke hotels en deels in bungalows in de bergen, alsook enkele dagen op een unieke plantage. De meeste hotels en bungalows zijn voorzien van een zwembad.

Deze uitgezochte combinatie van alle genoemde elementen maakt dit soort reizen in een eigen besloten gezelschap met zijn collegiale sfeer tot een uniek gebeuren, zowel voor oud-indischgasten en collega's die daar van 1945 tot 1950 waren, alsook voor hen die Indonesië in het geheel nog niet kennen.

De keuze van het tijdstip is dusdanig, dat men gedurende de droge moesson in Indonesië is en ook in de periode dat het daar „toeristenstil” is; de reisroute vermijdt in beginsel de drukste plekken. De deelnemers moeten echter wel gezond zijn en tegen een stootje kunnen; het wordt een avontuurlijke tocht!

Na afloop van de tour (men is er nu eenmaal toch) bestaan vele mogelijkheden om de reis te verlengen naar Sumatra, Soelawesi (Celebes) of andere bestemmingen in Indonesië, dan wel Singapore, Thailand, Maleisië, enz. Er zijn aantrekkelijke pakketten.

De heer C. A. Heshusius, die tot heden elfmaal deze reizen begeleidde en ze zo populair wist te maken, heeft — in verband met het vorderen van zijn leeftijd — te kennen gegeven het wat rustiger aan te willen gaan doen. Teneinde deze traditionele jaarlijks terugkerende (militaire) groepsreizen in dezelfde stijl te kunnen voortzetten, heeft hij de heer H. L. B. Mahieu, oud-hoofdofficier van de Koninklijke marine, die tijdens enkele van deze reizen de nodige ervaring heeft opgedaan en goed bekend is met land en volk van Indonesië, bereid gevonden zijn taak van begeleider over te nemen.

Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot de heer H. L. B. Mahieu, die — evenals zijn voorganger — hierbij niet-commercieel is betrokken. Het adres luidt: Populierestraat 5, 4431 CL 's-Gravenpolder, tel. (01103) 23 80 (na 19 uur).

Aangezien het aantal plaatsen beperkt is, verdient het aanbeveling zich zo spoedig mogelijk aan te melden.

Geniesteun (4)

De gewijzigde vorm van het verdedigende gevecht is evident. Ook de daardoor op brigadeniveau onderkende behoefte aan meer organieke

geniecapaciteit kan waarschijnlijk in een nadere studie wel cijfermatig worden aangetoond. Evenzeer ligt de opbouw van de genie-eenheid op brigadeniveau uit ten minste twee eenheden voor de hand. Een vraagteken kan echter worden geplaatst bij het optreden van *niet-gepantserde* genie in de tweede strook. Is het immers niet zo dat de tweede strook sneller in het gevecht kan worden betrokken dan verwacht? Een niet te veronachtzamen nadeel is ook dat de tweede-strookeenheden, die toch al een veelheid taken hebben, in de overgang van de voorbereiding naar het voeren van het verdedigende gevecht ook nog moeten

wisselen van zowel geniecommandant als van genie-eenheid.

De eis van flexibele inzet van de genie en het streven naar eenheden en werktuigen die zo veel mogelijk „multi-purpose” zijn (naast de wellicht niet onontkoombare specialisatie), kortom een steeds complexer wordende gevechtssteun, wettigt in hoge mate het opnemen van een „genieadviseur” in de staven van manoeuvre-eenheden. De indeling van genieliaisons, analoog aan de indeling van artillerieliaisons, verdient dan ook krachtige steun. De gebruikers van de geniesteun, de manoeuvre-eenheden, zullen er wel bij varen. R. HUISMAN, maj inf

Geniesteun

In zijn reactie op ons artikel komt maj Huisman met betrekking tot de inzet van niet-gepantserde genie op brigadeniveau tot nagenoeg dezelfde overwegingen als majoor Brandenburgh in de vorige aflevering van dit tijdschrift. Wij verwijzen dan ook naar het daar door ons geleverde commentaar (MS 156(1987)(3)128).

In dit kader willen wij nogmaals erop wijzen dat bij de *uitvoering* van de genietaken nauwelijks onderscheid zal zijn tussen pantsergenie en veldgenie. De beide soorten genie verrichten hun werkzaamheden zonder de bescherming van pantser. Hoewel een wisseling van steu-

nende genie-eenheid noodzakelijk kan zijn, behoeft dat o.i. niet zonder meer als een nadeel te worden aangemerkt. Wij hebben ons afgevraagd aan welke mogelijkheid de voorkeur moet worden gegeven: één genie-eenheid over de gehele breedte van het brigadevak, of één genie-eenheid in de diepte van een bataljonsvak. Wij kiezen voor de eerste oplossing. Het voordeel dat zou kunnen ontstaan door elk van beide, naast elkaar optredende, manoeuvrebataljons te laten steunen door een eigen geniecompagnie, wordt o.i. tenietgedaan doordat in dat geval over de breedte van het brigadevak twee verschillende geniecompagnieën werken in één hindernislijn, hetgeen de coördinatie bemoeilijkt. Overigens moet worden bedacht dat ook bij optreden van een genie-eenheid over de diepte van een bataljonsvak i.p.v. één genie-eenheid over de gehele breedte van het brigadevak, het wisselen van genie-eenheid noodzakelijk zal blijven; zij het dat dan de voorcompagnieën telkens een ander geniepeloton hebben terwijl in onze oplossing de voorbataljons van geniecompagnie wisselen. Een mogelijkheid om dit te voorkomen is ui-

terdaard twee identieke pantsergeniecompagnieën in het brigadegeniebataljon opnemen. Deze oplossing is duurder en bovendien wordt dan geen efficiënt gebruik gemaakt van de middelen, omdat in beginsel één van de twee pantsergeniecompagnieën werk verricht onder omstandigheden die geen (grote) terreinwaardigheid vereisen.

In onze oplossing wordt de situatie vermeden dat de compagniestaf van een dergelijke geniecompagnie zijn aandacht moet verdelen over twee soorten werkzaamheden die qua planning en uitvoering verschillend van aard zijn (in de voorste lijn hectisch, in de tweede lijn voorbereiding volgens een van te voren opgesteld plan). Om aan het hierdoor mogelijk optredende nadeel van het veelvuldig wisselen van genieadviseur tegemoet te komen, hebben wij voorgesteld vaste genieadviseurs of genieliaisons in te voeren (zie ook (MS 155(1986)(10)491, r. kol.). Die hebben dus niet alleen de bedoeling aan de steeds grotere complexiteit van de genieproblemen het hoofd te bieden.

M. P. DEKKER, L. J. J. DORRESTIJN
en F. J. M. VISSER, resp. maj gn,
art, gn